Socialutskottets betänkande 1981/82:48

om åtgärder för att förbättra rekryteringen av blodgivare, m. m.

Motioner

I motion 1981/82:404 av Nils Hjorth (s) och Margit Sandéhn (s) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär sådan ändring av körkortsbestämmelserna att blodgrupp införs på körkortet,

2. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om att blodgrupp skall anges på identitetskort.

I motion 1981/82:1751 av Göran Karlsson m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att kraftfulla informations- och andra åtgärder bör vidtas för att förbättra rekryteringen av blodgivare.

Förbättrad rekrytering av blodgivare

I motion 1981/82:1751 av Göran Karlsson m. fl. (s) påpekas att blodgivningen i Sverige inte räcker till för att täcka behovet av plasma ur vilket bl. a. gammaglobulin och de ämnen som tillförs de blödarsjuka framställs.

Motionärerna erinrar om WHO:s rekommendation till medlemsländerna att stödja utvecklingen av en inhemsk blodförsörjning. De åberopar utskottets uttalande förra året om att det sätt på vilket problemen hittills angripits inte varit tillräckligt effektiva och att då enighet länge rått om målsättningen bristerna ligger i förverkligandet av ambitionerna.

De kampanjer som prövats har enligt motionärerna uppenbarligen inte gett det resultat som förväntats. I Kristianstads län har man emellertid sökt nå andra än de traditionella målgrupperna. Man har där vänt sig till de värnpliktiga vid ortens regementen. Genom samarbete mellan blodgivarcentralerna och de militära myndigheterna bör den resurs som värnpliktiga utgör tillvaratas över hela landet.

Även annat samarbete bör etableras för att rekrytera nya blodgivare, som exempel nämns arbetstagarorganisationer, Röda korset m. fl.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågor om förbättrad rekrytering av blodgivare har behandlats av riksdagen vid flera tillfällen. Socialutskottet har vid riksmötet 1977/78 (SoU 1977/78:25 s. 33) avstyrkt en motion som rörde medel till en informationskampanj för att öka rekryteringen. Utskottet anförde därvid bl. a. att det med hänsyn till sjukvårdshuvudmännens ansvar ankom på dem att vid

behov initiera åtgärder för en tillfredsställande blodförsörjning. Vid besvarandet av en fråga i riksdagen den 20 februari 1981 redovisade dåvarande statsrådet Elisabet Holm styrelsens för teknisk utveckling arbete på blodområdet, att en hearing hållits under år 1980 och att Landstingsförbundet hade för avsikt att under hösten 1981 tillställa huvudmännen en enkät kring hälso- och sjukvårdens arbete med blodförsörjningsfrågorna. Slutligen konstaterade statsrådet att hon mot bakgrunden av vad hon redovisat inte fann anledning att då ta initiativ till ytterligare åtgärder för att öka Sveriges självförsörjningsgrad när det gällde tillgången på blodplasma.

I betänkande SoU 1980/81:42 har utskottet bl. a. behandlat en motion med yrkande att riksdagen av regeringen skulle begära förslag om åtgärder för att stimulera till blodgivning, framför allt av värnpliktiga. Utskottet uttalade följande.

Brist på inhemsk blodplasma som kan användas som råvara vid industriell framställning av blodprodukter i vårt land har rått sedan 1960-talets början. Däremot täcks sjukvårdens behov av röda blodkroppar av den befintliga blodtappningsverksamheten. År 1975 uppmärksammades problemet med blodgivning av WHO som — efter att ha konstaterat att man med oro iakttagit att privata företag startat blodinsamling i utvecklingsländerna — uppmanade medlemsländerna att stödja utvecklingen av den inhemska blodförsörjningen och basera denna på frivillighet och blodgivning som inte ersätts ekonomiskt.

En rad åtgärder har vidtagits eller kommer att vidtas för att råda bot på plasmabristen i landet. Som exempel kan nämnas de rekommendationer som utfärdats av Landstingsförbundet, de projekt som drivs i styrelsens för teknisk utveckling regi, det stöd till regionblodcentralerna som centralernas arbetsgrupp avser att ge under år 1981 om rekrytering av blodgivare och de avtal om plasmaleverans som slutits mellan blodcentralerna och KabiVitrum AB. Utskottet hänvisar även till den utförliga redovisning som gjorts i det föregående. Viss förbättring i fråga om plasmaförsörjningen har inträtt men Sverige har fortfarande långt kvar till det mål som satts upp bl. a. av den arbetsgrupp inom Landstingsförbundet som år 1977 utredde blodverksamheten, nämligen att Sverige skall bli självförsörjande med blodråvara till industriellt framställda blodprodukter.

Utskottet anser att Sverige bör söka leva upp till den princip som WHO gett uttryck åt i fråga om blodförsörjningen. Riskerna vid en eventuell avspärrning och farhågorna för att importerat blod kan vara sjukdomsöverförande i högre grad än annat blod utgör skäl som med styrka talar för att vi bör bli självförsörjande på blodområdet även vad gäller de industriella behoven.

De sätt på vilka problemen med försörjningen hittills angripits har uppenbarligen inte varit tillräckligt effektiva. Då enighet länge rått om målsättningen, nämligen att Sverige skall vara självförsörjande även då det gäller råvaror till industriell tillverkning av blodprodukter, ligger bristerna uppenbarligen i förverkligandet av ambitionerna. En av Landstingsförbundet aviserad enkät till huvudmännen kring hälso- och sjukvårdens arbete med blodförsörjningsfrågorna kan antas komma att ge en bild av vilka brister som finns i här aktuellt avseende. Eftersom sjukvården har behov av de blodprodukter som framställs industriellt måste det vara ett

gemensamt intresse att åstadkomma ett sådant system att råvarutillgången säkras. Råvaruförsörjningen, bearbetning av plasman och förbrukningen av plasmakomponenter inrymmer tekniska och ekonomiska problem som bör behandlas i ett sammanhang. Socialutskottet anser därför att det är en angelägen uppgift för Landstingsförbundet, styrelsen för teknisk utveckling, socialstyrelsen, Spri och regionblodcentralernas samarbetsgrupp att tillsammans finna de lösningar som gör det möjligt för Sverige att bli självförsörjande i fråga om blod och blodprodukter.

Utskottet kan inte finna att ett riksdagens initiativ i frågan för närvarande skulle vara ägnat att påskynda utvecklingen på området.

Vid Landstingförbundets kongress i Luleå i juni 1981 behandlades en motion av Helge Persson i Kristianstads läns landsting med yrkande att Landstingförbundets styrelse skulle få i uppdrag att (1) träffa överenskommelse med försvaret om att blodgivning skall ingå i utbildningsprogrammet för landets värnpliktiga, (2) att rekommendera sjukvårdshuvudmännen att träffa överenskommelser med militärförbanden om att engagera de värnpliktiga som blodgivare.

Kongressen beslutade att motionen skulle anses besvarad med det som förbundsstyrelsen anfört i sitt yttrande över motionen. I yttrandet framhölls att organisationen av blodverksamheten i likhet med övrig verksamhet inom hälso- och sjukvården måste utformas efter rådande lokala förutsättningar. Förbundsstyrelsen anförde också att man fann det angeläget att varje enskild sjukvårdshuvudman tog ställning till sitt behov av blodgivare och själv inom sitt sjukvårdsområde ansvarade för åtgärderna kring blodförsörjningen. Man ansåg att motionärens förslag var *ett* sätt att förverkliga ökad givarrekrytering. Styrelsen sade sig se positivt på de tankegångar som framfördes i motionen inte minst när det gällde möjligheterna att genom information under värnpliktstiden öka antalet givare, som regelmässigt ger blod.

Militärbefälhavaren i södra militärområdet har i skrivelse i april 1981 till överbefälhavaren (ÖB) föreslagit att en undersökning genomförs i ÖB:s regi syftande till att blodgivning skall kunna ingå som en obligatorisk del i de värnpliktigas utbildning. Militärbefälhavaren förutsätter att själva blodgivningen är frivillig, men att alla skall lära sig hur blodgivning går till. Som skäl till sitt förslag anför han att förutom att de värnpliktiga utgör en värdefull avlastning av den hårt trängda civila blodgivarverksamheten det finns ett betydande utbildningsvärde i att soldaterna redan i fred lär sig hur blodgivning går till.

I en skrivelse i februari 1982 till cheferna för armén, marinen och flygvapnet redogör ÖB för sin egen syn på det förslag som läggs i den tidigare redovisade skrivelsen. Under krig skall militär personal inte ge blod. Det ankommer på blodverksamheten inom den civila hälso- och sjukvården i krig att förse försvarsmakten och övriga delar av totalförsvaret med blod. Under fredstid är det av bl. a. beredskapsskäl viktigt att bygga upp en levande blodbank som kan utgöra grund för blodverksam-

heten i krig. F. d. värnpliktiga, över 47 år, kan ingå i en sådan verksamhet i krig. Försvarsmakten bör därför inom sin ram göra en samhällsinsats och medverka till att en levande blodbank kommer till stånd bland befolkningen i Sverige. Dessutom finns ett militärt utbildningsvärde i blodgivningen. Landstingens åtgärder för att stimulera värnpliktiga att ge blod bör enligt ÖB:s uppfattning bemötas positivt. Attitydskapande utbildning om blodverksamhet bör därför om möjligt ingå i den allmänmilitära utbildningen inom alla tre försvarsgrenarna. Möjlighet till frivillig blodgivning under tjänstetid, om inte annan tjänst lägger hinder i vägen, bör kunna medges värnpliktiga under grundutbildningen. Bistånd med information m. m. torde enligt ÖB kunna påräknas från sjukvårdshuvudmännen.

Skrivelsen avslutas med ett uppdrag till chefen för armén, chefen för marinen och chefen för flygvapnet att senast den 15 maj 1982 inkomma med förslag till omfattning av en attitydskapande utbildning om blodverksamhet samt tidpunkt (utbildningsår) fr. o. m. vilken utbildningen kan införas. Utgångspunkten är att själva blodgivningen skall vara frivillig. Skrivelsen har också översänts till försvarets sjukvårdsstyrelse för eventuellt yttrande.

Utskottet har från Landstingsförbundets kansli och från företrädare för samrådsgruppen för regionblodcentralerna inhämtat följande. Landstingsförbundet har inte genomfört sin enkät. Under det gångna året har en arbetsgrupp om ett trettiotal personer med representanter från de åtta regionblodcentralerna och de flesta övriga blodcentraler i landet diskuterat möjligheterna att organisera blodgivningen landstingen emellan. Därvid har även diskuterats hur Sverige i fortsättningen i övrigt skall kunna täcka sitt behov av plasma. Man är nu i slutfasen av arbetet och kommer under maj eller juni att gå fram med ett förslag till åtgärder till Landstingsförbundet.

Under januari månad har styrelsen för teknisk utveckling (STU) haft ett mycket intressant symposium där representanter från Danmark redovisat hur man där organisatoriskt löst blodförsörjningsproblemen. Dessutom pågår av STU speciella finansierade forskningsprojekt på blodområdet under medverkan av blodcentraler runt om i landet samt Spri m. fl.

Blodgruppsangivelse på körkort och ID-kort

I motion 1981/82:404 anför motionärerna bl. a. att de tror att blodgruppstillhörighet på identitetskort och körkort skulle bli en förebyggande åtgärd att rädda liv och att det skulle vara till god hjälp för ambulanspersonal och läkare då det gäller att snabbt kunna ge skadade hjälp. Motionärerna föreslår därför att körkortslagen ändras så att ägarens blodgrupp tas med på körkortet och att också andra ID-kort förses med sådan uppgift.

Tidigare riksdagsbehandling

Socialutskottet (SoU 1980/81:42) behandlade under våren 1981 en motion vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle begära en utredning angående införande av blodgruppsbestämning på ID-kort och körkort.

Motionen remissbehandlades varvid socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund yttrade sig över den. Alla tre avstyrkte tanken på en sådan utredning och anförde olika skäl till varför det inte var nödvändigt. Bl. a. anfördes att det vid olycksfall i första hand ges blodersättningsmedel och att det då inte behövs någon blodgruppsbestämning, att risk för förväxlingar finns och att systemet skulle bli resurs- och kostnadskrävande.

Utskottet uttalade att med hänsyn till vad som framkommit vid remissbehandlingen utskottet gjorde bedömningen att införandet av blodgruppsuppgifter på ID-kort och körkort inte kunde antas medföra sådana fördelar att åtgärderna var motiverade med hänsyn till det merarbete och de merkostnader det skulle medföra. Motionen avstyrktes och riksdagen följde förslaget.

Utskottet

Förbättrad rekrytering av blodgivare

Utskottet anser att målet för blodverksamheten i landet skall vara att Sverige blir självförsörjande med blodråvara även till industriellt framställda blodprodukter. Det är angeläget att Landstingsförbundet, STU, socialstyrelsen, Spri och regionblodcentralernas samarbetsgrupp i samarbete finner de lösningar som gör det möjligt att nå målet.

Av den redovisning som lämnats framgår att frågan under det år som gått sedan utskottet senast behandlade frågan om blodförsörjningen varit föremål för behandling i flera olika sammanhang. Det finns enligt utskottets mening anledning att räkna med att ett i motion 1981/82:1751 av Göran Karlsson m. fl. (s) framfört förslag om att värnpliktiga i högre utsträckning skall stimuleras att bli blodgivare kommer att genomföras inom en relativt nära framtid. Likaså finns anledning att se positivt på det fortsatta samarbetet på området mellan ansvariga myndigheter och organisationer. Utskottet finner det med hänvisning härtill inte erforderligt med någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 1981/82:1751.

Frågan om blodgruppsangivelse på körkort och ID-kort

Av den redovisning som lämnats tidigare i betänkandet framgår att utskottet efter remissbehandling förra året (SoU 1981/82:42) avstyrkt ett motionsyrkande med innehåll att en utredning skulle tillsättas angående

införandet av blodgruppstillhörighet på körkort och ID-kort. Remissinstanserna hade bl. a. anfört att blodersättningsmedel brukar användas i akuta situationer och att risk för förväxlingar finns om blodgruppsangivelsen inte kontrolleras. Utskottet gjorde med hänsyn till vad som framkommit bedömningen att införandet av blodgruppsuppgift på körkort och ID-kort inte kunde antas medföra sådana fördelar att åtgärderna var motiverade med hänsyn till det merarbete och de merkostnader de skulle medföra.

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker motion 1981/82:404.

Utskottet hemställer

1. beträffande *förbättrad rekrytering av blodgivare*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:1751,
2. beträffande *frågan om införande av blodgrupp på körkort och identitetskort*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:404.

Stockholm den 18 maj 1982

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Karl Leuchovius (m), Rune Gustavsson (c), Evert Svensson (s), John Johnsson (s), Blenda Littmarck (m), Kjell Nilsson (s), Karin Israelsson (c), Sven-Gösta Signell (s), Kersti Swartz (fp), Anita Bråkenhielm (m), Stig Alftin (s), Gunhild Bolander (c), Christer Eirefelt (fp) och Maria Lagergren (s).